

Студентські наукові записки. Серія “Політичні науки”. Матеріали конференції: “Перспективи та загрози демократії у постпомаранчевий період в Україні”. – Острог: Видавництво Національного університету “Острозька академія”, 2010. – Вип. 4. – 150 с. – С.9-18.

Власюк Тетяна Сергіївна,

студентка Національного університету “Острозька академія”, спеціальності “політологія”

НАЦІОНАЛЬНІ ПРОГРАМИ ПОБУДОВИ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА (ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ КРАЇН СНД)

У статті розкривається суть поняття “інформаційне суспільство”, а також виокремлюються його основні ознаки. Розглядаються індекси виміру рівня розвитку інформаційного суспільства та індикатори, які характеризують ці індекси. Здійснено порівняльний аналіз становлення та розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в країнах СНД.

***Ключові слова:** інформаційне суспільство, програма побудови та розвитку інформаційного суспільства, інформаційно-комунікаційні технології, індекс інформаційного суспільства.*

Характерною ознакою сучасного етапу науково-технічного прогресу є стрімкий розвиток інформаційних технологій, їх використання як у повсякденному житті, так і в управлінні державою. Інформація та інформаційні технології все більше визначають розвиток суспільства і слугують новими джерелами національної могутності та здійснюють дуже сильний вплив на всі сфери життя сучасного суспільства.

Інформація, знання, інформаційно-комунікаційні технології (далі ІКТ) виступають ключовими характеристиками нового суспільства, яке радикально відрізняється від попереднього етапу розвитку цивілізації, де домінувала фізична праця. Перехід від індустріального до інформаційного суспільства є нагальною потребою сьогодення і стосується практично всіх держав світу, в тому числі і України.

Якщо говорити про суть поняття “інформаційне суспільство”, то під ним в науковій літературі розуміють суспільство, в якому політичний, економічний розвиток, соціальні зміни, якість і спосіб життя кожної людини залежать від наукового знання і способу експлуатації (виробництва, зберігання, переробка, реалізація) інформації.

Окрім того, інформаційне суспільство можна визначити як:

- 1) синонім, різновид постіндустріального суспільства або один з станів його розвитку;
- 2) якісно новий ступінь суспільного прогресу, що йде на зміну постіндустріальному суспільству [1, с. 17].

© Власюк Тетяна Сергіївна, 2010

Дослідники виокремлюють певні ознаки, які характеризують дане суспільство. У науковій літературі до них відносять наступні:

- 1) інформація набуває глобального характеру;
- 2) на рух інформаційних потоків вже не здійснюють суттєвого впливу державні кордони і різноманітні перешкоди;
- 3) значно зросли можливості збору, обробки, зберігання, передачі інформації, доступу до неї;
- 4) збільшується вплив інформації на розвиток різних сфер людської діяльності;
- 5) відбувається перехід до нових форм зайнятості [2].

Одним з основних кроків, який допомагає прищвидшити процес впровадження інформаційного суспільства в тій чи іншій країні є затвердження на державному рівні Національної програми побудови інформаційного суспільства. Ця програма формується виходячи з довгострокових пріоритетів соціально-економічного, науково-технічного, національно-культурного розвитку країни з урахуванням світових напрямів розвитку та досягнень у сфері інформатизації і спрямована на розв’язання найважливіших загальносуспільних проблем та створення умов для інтеграції країни у світовий інформаційний простір відповідно до сучасних тенденцій інформаційної геополітики.

Національна програма побудови та розвитку інформаційного суспільства – це комплекс взаємопов’язаних завдань (проектів) інформатизації, які спрямовані на реалізацію державної політики та створення сучасної інформаційної інфраструктури за рахунок концентрації та раціонального використання фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів. Поряд з тим, ця програма передбачає використання виробничого і науково-технічного потенціалу держави та координації діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій усіх форм власності і громадян у сфері інформатизації [9].

Країни, які визначили одним із своїх пріоритетних завдань саме побудову та розвиток інформаційного суспільства, використовують ці програми для визначення стратегії розв’язання проблем, що пов’язані із забезпечення інформаційних потреб та інформаційної підтримки соціально-економічної, екологічної, науково-технічної, оборонної, національно-культурної та іншої діяльності у сферах загальнодержавного значення.

Дослідники інформаційного суспільства та різні світові організації (ООН, консалтингова компанія IDC, Міжнародний союз електров’язку та інші), які займаються його вивченням, постійно здійснюють порівняльний аналіз розвитку інформаційного суспільства та його складових у різних країнах світу. Вони створили дієву комплексну систему індексів розвитку

інформаційного суспільства та методологію її практичного використання.

Існує більше двадцяти різних е-індексів, найбільш відомим з яких є:

- індекс цифрової спроможності або цифрової перспективи (Digital Opportunity Index, DOI), розроблений ІТУ в межах WPIS;
- індекс цифрового доступу (Digital Access Index, DAI), ІТУ;
- індекс мережної готовності (The World Economic Forum's Networked Readiness Index (NRI));
- індекс інформаційного суспільства (Information Society Index, ISI), компанія IDC [4, с. 83].

Перелік головних композитних індексів для вимірювання розвитку інформаційного суспільства наведений в таблиці 1.

Таблиця 1
*Перелік головних композитних індексів для вимірювання розвитку інформаційного суспільства**

Назва індексу (організації)	Кількість країн	Кількість індикаторів	Остання дата	Назви груп індикаторів, використаних у розрахунках
Індекс цифрової спроможності (ITU/UNCTAD/KADO)	180	11	2004/05	Три групи: Використання, Інфраструктура і Спроможність
Індекс ІКТ можливостей (ORBICOM/ITU)	139	17	2003	Методологічні дані не доступні
Індекс розвитку ІКТ (UNCSTD)	180	8	2003	Чотири групи: Доступ, Можливість з'єднання, Використання і Політика.
Індекс інформаційного суспільства (IDC)	52	15	2004	Чотири групи: комп'ютерна інфраструктура, інформаційна інфраструктура, мережева інфраструктура, соціальна інфраструктура
Індекс е-готовності (EIU/IBM)	68	31	2004/05	Шість груп: Можливість з'єднання, Бізнес-середовище, Прийняття, Юридичне і політичне середовище, соціальне і культурне середовище, Підтримка е-послуг.
Індекс мережевої готовності (InfoDev/WEF/INSEAD)	102	48	2003	Три групи: Навколишнє середовище, Готовність, Використання.
Індекс цифрового доступу (ITU)	179	8	2002	П'ять груп: Інфраструктура, Доступність, Знання, Кількість, Використання.
Індекс Мобільний зв'язок/Інтернет (ITU)	171	26	2001	Три групи: інфраструктура, використання, ринкові умови
Індекс технологічних досягнень (UNDP)	71	8	1998-2000	Чотири групи: Створення технологій, Розповсюдження сучасних інновацій, Розповсюдження ранніх інновацій, Людський капітал.

* Підготовлено за даними Аналіз тенденцій світового досвіду побудови інформаційного суспільства // www.ecsor.com.ua/files/indicator_r1.pdf.

Як бачимо з таблиці, кожен з індексів бере за основу певну кількість індикаторів, які допомагають краще побачити рівень розвитку інформаційного суспільства. Кожен індикатор, в свою чергу, включає набір даних, який його характеризує. Це, в загальному, може бути кількість абонентів рухомого мобільного зв'язку; кількість абонентів фіксованого зв'язку; кількість користувачів Інтернет; кількість домогосподарств з комп'ютерами тощо.

Порівнюємо ці дані для країн СНД, щоб наочно побачити рівень використання ІКТ цими державами (рис. 1). За останні кілька років у регіоні СНД спостерігається швидкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій. Значення рівня проникнення рухомого мобільного зв'язку показує, що до кінця 2008 року кількість абонентів мобільного зв'язку перевищила кількість населення.

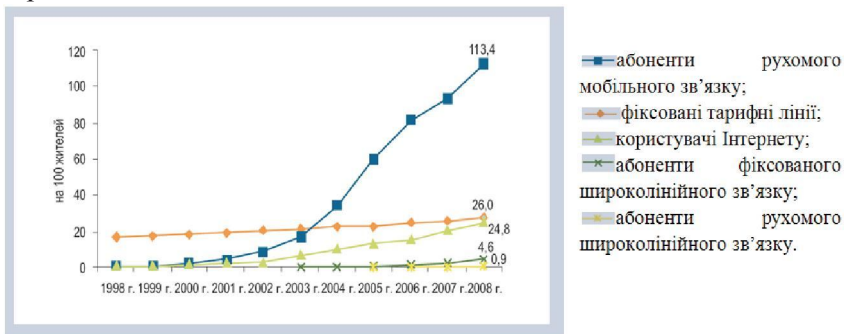

Рис. 1. Розвиток ІКТ в СНД, 1998-2008 роки*

* Підготовлено за даними Information Society Statistical Profiles 2009: Europe / International Telecommunication Union // www.itu.int/dms_pub/itu-d/opb/ind/D-IND-RPM.EUR-2009-R1-PDF-E.pdf.

У той же час, проникнення фіксованих телефонних ліній мало рівень 26%, і 25,4% населення використовувало Інтернет. Проте проникнення фіксованого та рухомого ширококолінійного зв'язку залишалося досить низьким і складало 4,6% і 0,9% відповідно. В абсолютних значеннях це означає, що до кінця 2008 року в СНД нараховувалося 314 мільйонів абонентів рухомого мобільного зв'язку, 72 мільйона фіксованих телефонних ліній, 69 мільйонів користувачів Інтернету [11, с. 1].

За даними ООН ріст ІКТ в регіоні СНД був вищим ніж для світу в цілому, вважається, що в проміжку між 2003-2008 роками щорічний приріст проникнення користувачів Інтернету та абонентів рухомого мобільного зв'язку в СНД був близький за значеннями, що вдвічі перевищують дані для світу в цілому. Проникнення рухомого зв'язку зросло з 17,2% у 2003 році до 113,4% в 2008 році. В цей же самий період приріст фіксованих ліній в регіоні також суттєво перевищував світові показники, хоч це зростання було набагато менше, ніж приріст кількості абонентів рухомого мобільного зв'язку та користувачів Інтернету. Тим не менше, не дивлячись на те, що річні темпи росту ІКТ в СНД в цілому були вищі, ніж в інших регіонах, більшість країн суттєво відстають від більш розвинених країн Європи та Америки [8].

Результати порівняння показників для країн СНД та світу представлені у таблиці 2.

Таблиця 2 Зростання ІКТ в СНД та у світі, 2003-2008 роки*

Середнє зростання за рік (у %)			
	Фіксовані телефонні лінії	Абоненти рухомого моб. зв'язку	Користувачі Інтернету
СНД	4,3	45,6	30,6
Світ	2,2	23,1	15,1

* Адаптовано з Information Society Statistical Profiles 2009: Europe / International Telecommunication Union // www.itu.int/dms_pub/itu-d/opb/ind/D-IND-RPM.EUR-2009-R1-PDF-E.pdf.

У 2008 році у двох країнах СНД, а саме в Україні та Росії, кількість абонентів рухомого мобільного зв'язку перевищила кількість жителів, тоді як в Казахстан мав відсоток проникнення більше 90% (рис. 2).

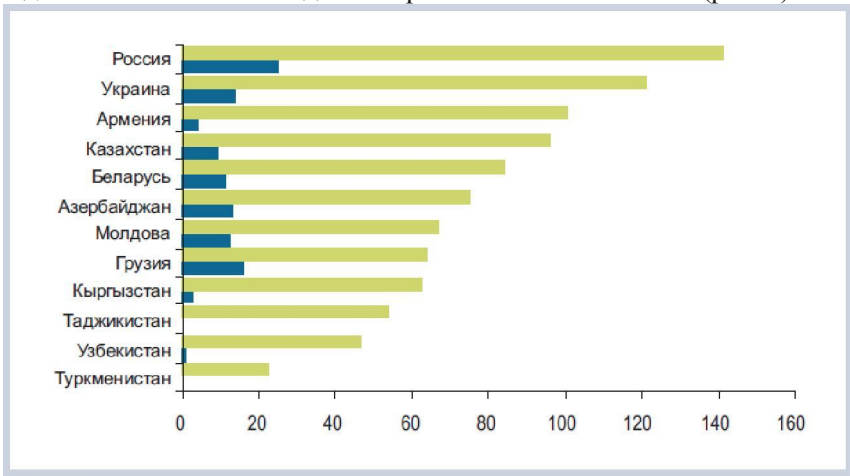

Рис. 2. Проникнення рухомого мобільного зв'язку у країнах СНД, 2003 і 2008 рр.*

* Підготовлено за даними Information Society Statistical Profiles 2009: Europe / International Telecommunication Union // www.itu.int/dms_pub/itu-d/opb/ind/D-IND-RPM.EUR-2009-R1-PDF-E.pdf.

- рівень рухомого мобільного зв'язку за 2003 рік, млн. чол.
- рівень рухомого мобільного зв'язку за 2008 рік, млн. чол.

В інших країнах СНД рівень проникнення рухомого зв'язку знаходиться на досить низькому рівні, але постійно зростає. Що стосується проникнення рухомого зв'язку, то найменш розвинутим ринком є Туркменістан, в якому до кінця 2008 року рівень проникнення досягнув лише 9%. Найвище річне зростання проникнення мобільного зв'язку в країнах СНД за останні 5 років спостерігається в Туркменістані та Узбекистані, більше 100% в рік, хоч і відсоток проникнення в загальному залишається на низькому рівні (рис. 3) [11, с.9].

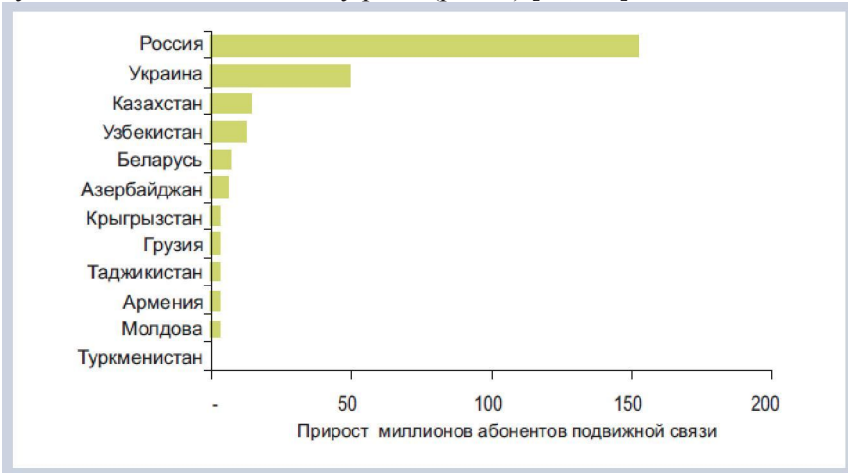

Рис. 3. Країни з найбільшим приростом абонентів рухомого мобільного зв'язку в СНД, 2003-2008 рр.*

* Підготовлено за даними Information Society Statistical Profiles 2009: Europe / International Telecommunication Union // www.itu.int/dms_pub/itu-d/opb/ind/D-IND-RPM.EUR-2009-R1-PDF-E.pdf.

Між 2003 та 2008 роками кількість абонентів рухомого мобільного зв'язку в Україні також значно зросло. Число абонентів в Україні збільшилось приблизно з 6 мільйонів до 56 мільйонів. Сектор рухомого зв'язку в Україні стабілізувався в 2008 році, продемонструвавши зростання у вигляді всього 0,8% [11, с.10]. Це відбулося, основним чином, завдяки мобільному оператору МТС Україна, який відрахував із своєї абонентської бази близько 1,9 мільйонів неактивних SIM-карт, хоч лідер ринку – Київстар – теж втратив 73 тисячі абонентів. Проте загальне зростання в кількості абонентів забезпечили великі успіхи оператора Life:) (Astelit), котрий має майже 2,4 мільйони нових абонентів (рис. 4) [7].

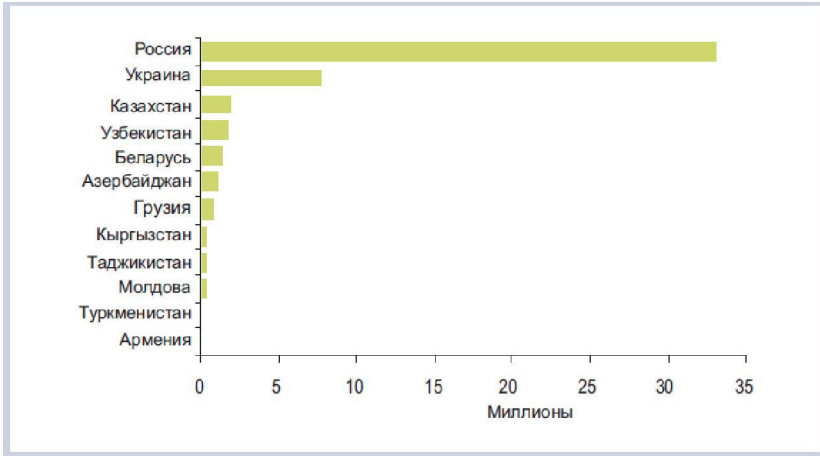

Рис. 4. Кількість нових користувачів Інтернету, 2003-2008 рр.*

* Підготовлено за даними Information Society Statistical Profiles 2009: Europe / International Telecommunication Union // www.itu.int/dms_pub/itu-d/opb/ind/D-IND-RPM.EUR-2009-R1-PDF-E.pdf.

З 2003 року до 2008 в регіоні кількість користувачів Інтернету зростає приблизно на 50 мільйонів. Це зростання, основним чином, забезпечується за рахунок України та Росії (рис. 5) [11, с. 12].

Рис. 5. Користувачі Інтернету в СНД, 2008 р.*

* Підготовлено за даними Information Society Statistical Profiles 2009: Europe /

International Telecommunication Union // www.itu.int/dms_pub/itu-d/opb/ind/D-IND-RPM.EUR-2009-R1-PDF-E.pdf.

Відсоток проникнення користувачів Інтернету суттєво відрізняється в різних країнах СНД, і лежить в діапазоні від 1,5% в Туркменістані до 32% в Росії. Країни регіону умовно можна згрупувати за 4 категоріями рівня проникнення користувачів Інтернету:

- 1) більше 25% – Росія, Білорусія;
 - 2) 20-25% – Україна, Азербайджан, Грузія, Молдова;
 - 3) 15-20% – Казахстан, Киргистан;
 - 4) менше 15% – Узбекистан, Таджикистан, Туркменістан, Вірменія
- (рис. 6) [11, с.13].

Рис. 6. Процент домогосподарств з комп'ютерами в деяких країнах, 2008 р.*

* Підготовлено за даними Information Society Statistical Profiles 2009: Europe / International Telecommunication Union // www.itu.int/dms_pub/itu-d/opb/ind/D-IND-RPM.EUR-2009-R1-PDF-E.pdf.

Відсоток домогосподарств з комп'ютерами в країнах СНД, про які є доступні дані показані на діаграмі 6. В Білорусії спостерігається найбільший рівень проникнення комп'ютерів у домогосподарства (28,5%), тоді як рівень проникнення в країнах СНД з низькими доходами складає менше 4%. Всі держави мають рівень проникнення комп'ютерів у домогосподарства нижчий середнього значення для світу, що складає приблизно 34,3% [11, с. 15].

Отже, за останні роки кількість ключових послуг ІКТ та їх впровадження збільшилось у всьому регіоні СНД. З 2003 по 2008 роки кількість фіксованих телефонних ліній, користувачів Інтернету та абонентів рухомого мобільного зв'язку зростала вдвічі швидше ніж у всьому світі. На відміну від Європи, Південної та Північної Америки кількість фіксованих телефонних ліній в країнах СНД продовжує зростати [12]. Тим не менше, в цьому регіоні помітний чіткий перехід від фіксованого до рухомого телефонного зв'язку, в 2003 році кількість абонентів рухомого мобільного зв'язку перевищила кількість абонентів, що використовують фіксовані лінії. В середньому країни СНД, маючи проникнення на рівні 113%, відстають від Європи (116%), але випереджують інші регіони, а також в середньому випереджають країни, що розвиваються [10].

Що стосується перспектив розвитку інформаційного суспільства в Україні, то слід сказати, що наша держава намагається розробити власний план входження в світовий інформаційний простір. Для швидкого та якісного формування інформаційного суспільства слід взяти за основу інформатизацію усієї системи освіти, створення та розвиток індустрії інформаційних та комунікаційних послуг і надання сфері інформаційних послуг духовного змісту, що відповідає культурним та історичним традиціям України.

Інформаційний простір буде більш наповненим та більш захищеним, якщо він буде відкритим для суспільства, що дає можливість реалізувати погоджені інтереси громадян, суспільства й держави на комплексній і системній основі. Ефективний інформаційний простір може бути створений і розвиватися на основі відповідної державної інформаційної політики, що забезпечує поступальний рух країни до побудови інформаційного суспільства. Це рух повинен спиратися на новітні інформаційні, комп'ютерні, телекомунікаційні технології й технології зв'язку, розвиток яких призвів до бурхливого розвитку відкритих інформаційних мереж, насамперед Інтернету, що дають принципово нові можливості міжнародного інформаційного обміну й на його основі трансформації різних видів людської діяльності.

Список використаних джерел та літератури:

1. Закон України "Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.uazakon.com/document/fpart03/idx03936.htm. – Заголовок з екрану.
2. Почепцов Г.Г., Чукут С.А. Інформаційна політика: навч. Посібник [Текст]. – 2-е вид., стер. – К.: Знання, 2008. – С. 11-52, 190-255, 329-396.
3. Дробков Є. Інформаційне суспільство в Україні: основні концепту-

альні підходи його формування і розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: archive.kraina.org.ua/ua-print/document/378. – Заголовок з екрану.

4. Доповідь про стан та розвиток інформатизації в Україні за 2009 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.stc.gov.ua/uk/publish/article/60460. – Заголовок з екрану.

5. Баховець О. Б., Полумієнко С. К., Рибаків Л. О., Тюрін В. В. Про національну систему індикаторів інформаційного суспільства / Математичні машини і системи, № 4, 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.immsp.kiev.ua/publications-articles/2009/2009_4/04_2009_Bahovez.pdf. – Заголовок з екрану.

6. Правове забезпечення інформаційної діяльності в Україні [Текст]/ За заг. ред. Шемшученка Ю.С., Чижга І.С. – К.: ТОВ “Видавництво “Юридична думка”, 2006. – С. 7-56.

7. Стратегії розвитку України: теорія і практика [Текст]/ За ред. Власюка О.С. – К.: НІСД, 2002. – С. 611-650

8. Гнатюк С.Л., Здіорук С.І. Проблеми становлення інформаційного суспільства в Україні [Електронний ресурс]. – – Режим доступу : www.niss.gov.ua/book/StrPryor/2/2-5-Hnatiuk-Zdioruk.pdf. – Заголовок з екрану.

9. Тенденції розвитку інформаційного суспільства: міжнародні та українські особливості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://revolution.allbest.ru/radio/d00027247.html>. – Заголовок з екрану.

10. Колодюк А.В. Сучасна проблематика переходу країн світу до інформаційного суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://iu.org.ua/library/433/437/581.html>. – Заголовок з екрану.

11. Аналіз тенденцій світового досвіду побудови інформаційного суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ecsor.com.ua/flesindicator_1.pdf. – Заголовок з екрану.

12. Статистические профили информационного общества (2009 год) СНГ [Текст]/ Международный союз электросвязи. – Швейцария, Женева, 2009. – 64 с.

13. Шевчук О.Б., Голобуцький О.П. Інформаційне суспільство: глобальне, європейське, українське [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.e-ukraine.bizukraine6.html.htm. – Заголовок з екрану.

14. Макаренко Є.А., Рижиков М.М., Ожеван М.А. Міжнародна інформаційна безпека: сучасні виклики та загрози [Текст]. – К.: Центр вільної преси, 2006. – 926 с.